

Jolanta Lenart

ORCID: 0000-0003-3613-0360

Uniwersytet Rzeszowski

e-mail: jlenart@ur.edu.pl

Tworzenie metodycznych podstaw poradnictwa zawodowego dla uczniów szkół powszechnych w okresie II Rzeczypospolitej

Streszczenie. Artykuł przedstawia genezę oraz rozwój instytucjonalnego poradnictwa zawodowego w Polsce w okresie międzywojennym. Zaprezentowane zostały założenia i zasady poradnictwa realizowanego w szkołach powszechnych i w powstających poradniach zawodowych. Autorka starała się opisać wdrażane w procesie poradnictwa zawodowego procedury, metody oraz narzędzia badawcze wraz z ich krytyczną oceną ze strony psychologów i psycho-techników. Podstawową bazą źródłową były archiwalne publikacje (książki i artykuły) psychologów, zarówno polskich, jak i europejskich – pionierów poradnictwa zawodowego. Celem artykułu jest zaprezentowanie nie tylko początków poradnictwa zawodowego w okresie II Rzeczypospolitej, ale także zwrócenie uwagi na dokonania psychologów tego okresu w zakresie tworzenia jego metodycznych podstaw.

Słowa kluczowe: początki poradnictwa zawodowego, poradnictwo zawodowe w szkole powszechnej, poradnictwo zawodowe w II Rzeczypospolitej, metody poradnictwa zawodowego

Creating methodological foundations of career counseling for primary school students in The Second Polish Republic

Abstract. The article presents the origins and development of institutional career counselling in Poland in the interwar period. It shows the assumptions and principles of counselling implemented in primary schools and in emerging career counselling centres. The author tries to describe the procedures, methods,

and research tools used in the career counselling process, together with their critical assessment by psychologists and psychotechnicians. The primary sources consisted of archival publications (books and articles) of psychologists, both Polish and European, pioneers of career counselling. The aim of the article is to present not only the beginnings of career counselling in the period of the Second Polish Republic, but also to draw attention to the achievements of psychologists of that period in creating its methodological foundations.

Keywords: origins of career counselling, career counselling in primary school, career counselling in the Second Polish Republic, career counselling methods

Wprowadzenie

Po zakończeniu I wojny światowej i odzyskaniu przez Polskę niepodległości sytuacja II Rzeczypospolitej była trudna pod wieloma względami. Brak pracy po wojnie i zwiększające się z każdym rokiem bezrobocie, powodowały pogłębiającą się nędzę osób mniej zaradnych, dziedziczących biedę z pokolenia na pokolenie. Często jedynym ratunkiem dla rodziny było posłanie dzieci do pracy, od razu po ukończeniu szkoły powszechnej lub nawet wcześniej. Zapewnienie rodzinie minimum niezbędnego do życia wymagało często nie tylko od obojga rodziców, ale także dzieci wielogodzinnej pracy poza domem.

Trudne warunki życia w Polsce po I wojnie światowej powodowały wiele problemów społecznych, naznaczających życie młodego pokolenia. Skutkowało to wzrostem zapotrzebowania na różnego rodzaju wsparcie, m.in. w postaci poradnictwa zawodowego.

Uwarunkowania poradnictwa zawodowego

Zapotrzebowanie gospodarki na tanią siłę roboczą zwróciło uwagę na potrzebę właściwego wykorzystania młodzieży szkolnej, która w większości po ukończeniu szkoły powszechnej była zmuszona podjąć zatrudnienie. W charakterze pracowników najemnych było zatrudnionych ok. 75–84% młodzieży w wieku 15–20 lat. Największy odsetek, bo 26% ogółu zatrudnionych stanowili chłopcy w wieku 15–17 lat (Jędruszczak i Jędruszczak, 1970). Znaczący problem stanowiło to, że absolwenci szkół powszechnych nie byli w żaden sposób przygotowani do wykonywania pracy zawodowej ani nie posiadali żadnej orientacji na temat – dostosowanych do własnych predyspozycji – możliwości jej wyboru. Psycholog Tadeusz Jaroszyński (1880–1933) pisał:

Panuje w tym kierunku zupełny chaos i dezorientacja: wybór zawodu jest tu zupełnie dziełem przypadku, przygodnej namowy, naśladownictwa lub przewidywanej korzyści materialnej; rzadziej zaś odgrywa rolę zainteresowanie, nie mówiąc już o prawdziwym powołaniu do zawodu (Jaroszyński, 1926, s. 4).

Całą odpowiedzialność w tym zakresie – zwracał uwagę Stefan Błachowski – „zwalano na niedoświadczone ramiona młodzieży i na nieorientujących się w tych sprawach rodziców” (Błachowski, 1927, s. 533). Kontynuując wielopokoleniową tradycję, syn rolnika zostawał także rolnikiem, robotnik fizyczny zachęcał swoje dzieci do wyboru takiej samej pracy, podobnie jak czynili, naśladując krewnych, lekarze, prawnicy i inne grupy społeczne. Nie było bowiem w zwyczaju zastanawiać się, czy dziecko posiada predyspozycje i zamiłowanie do wykonywania danego zawodu. Społeczeństwo nie zdawało sobie sprawy, że istnieje taka potrzeba (Błachowski, 1927).

Niekorzystnym efektem takiego podejścia do wyboru zawodu było niedostosowanie psychofizyczne pracowników do wymogów stanowisk pracy, co w wielu przypadkach stanowiło źródło nieszczęśliwych wypadków, np. wśród marynarzy, pilotów, kolejarzy, motorniczych. Wskazywano przykładowo, że w Niemczech dochodzi do ok. 3000 potrąceń pieszych przez motorniczych tramwajów, w tym 170 przypadków śmiertelnych (Claparède, 1924).

Kolejnym problemem wynikającym z niedostosowania zawodowego była także mała efektywność pracy w danym zawodzie wymuszająca konieczność zmiany profesji. Badania Otto Lipmanna wskazywały, że z tego powodu ok. 11% badanych było zmuszonych do zmiany pracy i zawodu – nawet kilkakrotnie w ciągu roku (Lipmann, 1919). W tym kontekście ważne wnioski dotyczące rangi dostosowania zawodowego w przemyśle i gospodarce pochodziły od przedsiębiorców amerykańskich. Jeden z nich, inżynier Frederick Winslow Taylor (1856–1915) wprowadził nową organizację pracy w przemyśle, uznając, że poza odpowiednim narzędziem pracy i czasem jej wykonania, niebagatelne znaczenie ma dobrane „do każdego rodzaju pracy takich osobników, którzy najbardziej do niej są uzdolnieni” (Claparède, 1924). Rozwiązanie to, jak podkreślał Klemens Sokal, „doprowadziło przemysł amerykański do niebywałego rozwoju i bogactwa Ameryki i stanowi wzór dla rozwijających się gospodarek na całym świecie” (Sokal, 1929).

Opisane wydarzenia potwierdzają tezę, że istnieje potrzeba zdefiniowania zdolności potrzebnych do określonego zawodu, jak również określenia tego, jakie są do tego zawodu przeciwwskazania. Z tych przesłanek „wyrosło” poradnictwo

zawodowe i rozwinęły się pierwsze placówki, mające na celu „udzielać porad rodzicom i młodzieży co do wyboru zawodu i przygotowania zawodowego” (Sokal, 1929). Uznano, że w działania te powinna włączyć się również szkoła. Wyjaśniano, że:

niegdyś wychowawcy nie zajmowali się wcale sprawą zawodu, który obierze ich uczeń. [...] Dziś, powstaje pytanie natury pedagogicznej, czy szkoła, która ma przygotowywać do życia, nie powinna zająć się także przygotowaniem zawodowym uczniów [...] (Sokal, 1929).

Powoływano się w tym zakresie na francuskiego psychologa Ferdinanda Buissona, który przekonywał, że „[...] szkoła jest stworzoną nie dla szkoły, lecz dla życia. Ma ona dostarczyć ludzi społeczeństwu dnia jutrzejszego” (Buisson, 1921), a zatem uwzględnić także przygotowanie zawodowe swoich uczniów. Określając zadania szkoły w tym zakresie, wskazywano, że powinna ona zapoznać uczniów z dostępnymi zawodami, określić wymagania zawodowe, ale nauczyciel przede wszystkim „[...] musi sam nauczyć się odkrywać zarodki talentów uczniów, budzić w dzieciach świadomość ich własnych uzdolnień i rozwijać te zdolności” (Buisson, 1921). Można domniemywać, że inspiracją i podbudową dla tego typu twierdzeń mogły być krystalizujące się nowe nurty pedagogiczne i psychologiczne, stawiające dziecko i jego rozwój w centrum zainteresowań naukowych, określane jako „Nowe Wychowanie”¹.

¹ Nowe Wychowanie (progresywizm pedagogiczny, pedagogika reformy) to reformatorski ruch pedagogiczny, który rozwijał się w drugiej połowie XIX i w pierwszej połowie XX w. w Stanach Zjednoczonych i w Europie, zwłaszcza po pierwszej wojnie światowej. Zmierzał do odnowy treści kształcenia, wprowadzenia zróżnicowanych organizacyjnych form kształcenia, nowych metod dydaktycznych i wychowawczych – w celu zapobiegania przesadnemu intelektualizmowi i formalizmowi dydaktycznemu szkół „oderwanych od życia”. Ogromne znaczenie w procesie rozwoju tej swoistej „rewolucji wychowania” miała psychologia, w szczególności w zakresie wiedzy dotyczącej różnic indywidualnych, kształtowania postaw twórczych (autokreacja) oraz dezyderaty „szkoły aktywnej”, „szkoły na miarę dziecka”, szkoły „wychodzącej od dziecka”, uwzględniającej w procesie dydaktyczno-wychowawczym możliwości rozwojowe danego wychowanka oraz jego zainteresowania, pasje, aspiracje. W 1900 r. wydano książkę Ellen Key (1849–1926) pt. *Stulecie dziecka*, która stała się symbolem Nowego Wychowania.

Organizacja poradnictwa zawodowego dla młodzieży szkół powszechnych

W okresie międzywojennym poradnictwo zawodowe było skierowane głównie do uczniów ostatnich klas szkoły powszechnej i miało na celu pomoc w wyborze właściwej szkoły zawodowej lub miejsca pracy. W 1924 r. Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (MWRiOP) wydało pierwsze przepisy dotyczące poradnictwa zawodowego dla młodzieży szkolnej. Zostały one ogłoszone Okólniku Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego do Kuratorów Okręgów Szkolnych w sprawie udzielania wskazań i przeciwwskazań przy wyborze zawodu uczniom kończącym szkołę powszechną. Czytamy w nim:

Ponieważ olbrzymia większość młodzieży kształci się w szkołach powszechnych, skąd drobny odsetek idzie do szkół średnich o zróżnicowanych typach lub do szkół zawodowych, a jeszcze mniejszy do szkół wyższych, fachowo odrębnych, reszta zaś bezpośrednio zacznie zarobkować, przeto na wskazanie odpowiedniego zawodu uczniom kończącym szkoły powszechne należy położyć specjalny nacisk [...]. Pożądanym byłoby ze wszech miar, aby [...] powstawały w większych miastach z inicjatywy władz szkolnych poradnie zawodowe (Dz. Urz. MWRiOP z 1924 r. Nr 10).

Zainicjowany w ten sposób ruch poradniczy w Polsce zaowocował powołaniem 81 placówek, z których 40 zajmowało się przede wszystkim poradnictwem dla dzieci i młodzieży. Najwięcej poradni zawodowych funkcjonowało w dużych miastach, o dobrze rozwiniętym przemyśle i rzemiośle. W większości poradnie prowadziły badania psychotechniczne kandydatów do pracy w przemyśle i rzemiośle oraz do szkół zawodowych. Zgodnie z wcześniejszymi założeniami część zadań w tym zakresie było realizowanych w szkołach przez nauczycieli, psychologów szkolnych i lekarzy szkolnych. Głównym zadaniem nauczycieli było uzupełnianie tzw. kart indywidualności, zawierających najważniejsze informacje o danym uczniu, tj.: możliwości intelektualne (pamięć, uwaga, spostrzeganie, rozumienie i wnioskowanie), wyniki w nauce, zainteresowania przedmiotowe i pozapredmiotowe, sfera emocjonalna (reagowanie na wrażenia, ogólny nastrój, kwestie moralne, system wartości), grafomotoryka, wygląd zewnętrzny, charakterystyka środowiska rodzinnego, zaangażowanie ucznia w działalność społeczną na terenie szkoły (Biegeleisen-Żelazowski, 1933; Rowid, 1923; Studencki, 1932). Nauczyciele

prowadzili także pogadanki i konsultacje dla rodziców związane z wyborem zawodu (Kozłowska, 2014). W większych szkołach, przede wszystkim w miastach wojewódzkich, pomoc w tym zakresie była realizowana przez psychologów szkolnych (najwięcej psychologów pracowało w szkołach warszawskich – 44 w roku szkolnym 1936/1937). Ich zadania zostały określone w 1927 roku przez Sekcję Psychologów Szkolnych pracującą pod kierownictwem Józefy Joteyko (Lenart, 2013). Trzecim ogniwem w systemie poradnictwa zawodowego w szkole, zgodnie z założeniami MWRiOP, miał być lekarz szkolny. Obecność lekarzy na terenie szkół wszystkich typów została ukonstytuowana Rozporządzeniem z dnia 29 lipca 1918 roku ustanawiającym stałą opiekę higieniczno-lekarską nad szkołami i zakładami wychowawczymi (Kierski, 1923). Zwracano uwagę, że dla prawidłowej realizacji zadań przez lekarzy szkolnych w zakresie diagnozy potrzeb wychowawczych, zawodowych i higienicznych uczniów, potrzebna jest im także wiedza z zakresu psychologii, pedagogiki oraz antropometrii (Joteyko, 1921). Dla lekarzy szkolnych organizowane były zatem kursy dokształcające przygotowujące do pracy w szkole. Zakres czynności lekarzy szkolnych uwzględniał: badania wstępne wszystkich uczniów pod kątem ich przydatności zawodowej (badania grupowe), indywidualne badania szczegółowe uczniów (karty indywidualne), udzielanie porad wychowawczych i zawodowych oraz wydawanie absolwentom szkół podstawowych zaświadczeń o wskazaniach i przeciwwskazaniach zawodowych (Dz. Urz. MWRiOP z 1924 r. Nr 10). W odniesieniu do ostatniego z zadań wyjaśniano, że „dokładna znajomość stanu zdrowotnego ucznia umożliwia lekarzowi udzielenie młodzieńcowi [...] praktycznych rad i wskazówek przy wyborze tego lub innego zawodu i pozwala zabezpieczyć go od niepotrzebnego marnowania czasu” (Janke, 1906). W ten sposób lekarze szkolni stawali się odpowiedzialni nie tylko za opiekę higieniczno-lekarską, ale także wsparcie wychowawcze i doradztwo zawodowe.

Od strony praktycznej sytuacja w szkołach nie przedstawiała się jednak optymistycznie, ponieważ jedynie znikoma liczba szkół powszechnych (w 1925 r. – 5%) korzystała ze stałej opieki lekarskiej. W uprzywilejowanej sytuacji były głównie szkoły powszechne w dużych miastach, jak również szkoły średnie, gdzie stała opieka lekarska była stosunkowo częstym zjawiskiem – zapewniało ją 65% szkół średnich oraz 74% seminariów nauczycielskich. Ważne było jednak to, że dostrzeżono znaczenie zgodności predyspozycji zawodowych z wykonywanym zawodem, a co za tym idzie, uznano, że wybór zawodu nie może być kwestią przypadku. Utorowało to drogę rozwoju dla poradnictwa zawodowego, zarówno szkolnego, jak i instytucjonalnego.

Poradnie zawodowe w służbie poradnictwa zawodowego dla uczniów

W sieci poradnictwa zawodowego dla uczniów szkół powszechnych ze względu na ograniczoną liczbę specjalistów w szkołach niebagatelne znaczenie miały poradnie zawodowe. Jako pierwsze zostały powołane placówki przy Patronatach Nad Młodzieżą Rzemieślniczą i Przemysłową w Warszawie, Krakowie i Lwowie (1928 r.). Stały się one inspiracją i wzorcem dla kolejnych inicjatyw w tym zakresie.

Zakładane placówki specjalizowały się w badaniach psychotechnicznych kandydatów do pracy w takich branżach jak: kolejnictwo, budownictwo, lotnictwo, wojskowość, komunikacja miejska, sport. Z czasem pojawiły się inicjatywy tworzenia poradni adresowanych wyłącznie do młodzieży szkolnej, m.in. w Poznaniu, Lublinie, Sosnowcu i Będzinie (Jaroszyński, 1926). Do poradni tych kierowani byli uczniowie, których wybory zawodowe były kwestią złożoną i niejednoznaczną. Decyzję w tym zakresie podejmowali lekarze lub psycholodzy szkolni. Zadaniem szkoły było wówczas wypełnienie załącznika do karty indywidualności ucznia. Zawierał on dwie części: „Kwestionariusz pedagogiczny”, który uzupełniał nauczyciel-wychowawca i „Badanie lekarskie”, będące odzwierciedleniem ostatniego badania ucznia przez lekarza lub higienistę. Po przybyciu do poradni uczeń wypowiadał się na temat swoich zainteresowań szkolnych i pozaszkolnych, jak również wskazywał własne preferencje zawodowe za pośrednictwem „Kwestionariusza osobistego” (Jaroszyński, 1926). Na kolejnym etapie prowadzone były szczegółowe badania lekarskie stanowiące kontynuację tych poczynionych przez lekarza szkolnego. Ich celem było określenie przeciwwskazań u badanego do wykonywania określonych zawodów.

Bardzo ważnym elementem diagnozy ucznia w poradni było badanie psychologiczne skierowane na odkrywanie uzdolnień oraz cech indywidualnych predysponujących go do pracy w określonych zawodach. Zgodnie z ustalonymi procedurami obejmowało ono określenie poziomu inteligencji, sprawności poszczególnych zmysłów oraz sprawności psychomotorycznej (Jaroszyński, 1926). Ostatnim etapem działań diagnostycznych było skonstruowanie „Profilu psychofizjologicznego” badanego z wyodrębnieniem czterech obszarów: tj. fizjologicznego, sensorycznego, psychomotorycznego i intelektualnego, oraz zestawienie go z profilem psychologicznym określonego zawodu – w myśl zasady: „każdy człowiek na właściwym stanowisku” (Jaroszyński, 1926). Dostępne opisy i charakterystyki

zawodów – Fernanda Mauvezina, Otto Lipmanna, Juliusza Fontegne’a, Lud Christiansa – nie wpisywały się jednak w potrzeby polskich poradni psychotechnicznych, nie uwzględniały bowiem kwestii zdrowotnych kandydatów, jak również wykazywały znaczne rozbieżności klasyfikacyjne i terminologiczne w porównaniu z przyjętymi standardami. Aby przeciwdziałać zaistniałym trudnościom, poradnie podejmowały działania mające na celu opracowanie własnych opisów zawodów z uwzględnieniem takich kwestii, jak: wymagania zdrowotne, sensoryczne, psychomotoryczne, i intelektualne, a także charakter i usposobienie oraz warunki pracy i zarobki. Do chwili ukończenia prac w tym zakresie zdecydowano się na wykorzystywanie dostępnych klasyfikacji ogólnych.

Częste zastosowanie znajdowała klasyfikacja O. Lipmanna, który podzielił zawody na trzy grupy, mianowicie: związane z pracą z ludźmi, pracą z rzeczami i pracą z myślami (Lipmann, 1922). Z kolei – według szwajcarskiego psychologa Édouarda Claparède’a (1873–1940) – najlepszą klasyfikacją ogólną była dwuczłonowa klasyfikacja Piotrkowskiego (brak szerszych danych na temat autora tej klasyfikacji), uwzględniająca podział na zawody, które nie wymagają żadnych uzdolnień szczególnych oraz zawody, które wymagają uzdolnień szczególnych (Claparède, 1924). Dla większości psychologów była ona jednak nazbyt prosta i oczywista, stąd też nie znajdowała szerszego uznania i zastosowania w polskim poradnictwie zawodowym.

Metodyka poradnictwa zawodowego w ujęciu krytycznym

Tworzenie metodycznych podstaw poradnictwa zawodowego w okresie międzywojennym było procesem długotrwałym, opartym na współpracy psychologów europejskich i amerykańskich.

Zważywszy, że pierwszy etap diagnozy ucznia był realizowany w szkole, wyjściową metodą była obserwacja ucznia, której wyniki nauczyciel-wychowawca przedstawiał w „Karcie indywidualności”, wzbogacanej następnie o wyniki badań lekarskich. Doświadczenia poradni wskazywały jednak, że „trafność obserwacji zależy nie tyle od rodzaju karty, ile od obserwatora” (Biegeleisen, 1933/1934). Wyniki prowadzonych badań dowodziły bowiem, że „stanowisko obserwatora i jego indywidualność wywierają wielki wpływ na wynik obserwacji, sympatie i antypatie, poglądy i doświadczenia życiowe, mącą nieraz obiektywność sądu u najlepszych nawet nauczycieli” (Landeluuddeke, 1919). Kierowani tym przeświadczeniem psycholodzy-praktycy jedynie w niewielkim stopniu wykorzystywali opinie nauczycieli na temat potencjału edukacyjno-zawodowego uczniów.

Podobnie świadectwo szkolne ucznia odgrywało jedynie nieznaczną rolę diagnostyczną w całym procesie poradnictwa zawodowego. Uważano bowiem, że:

dobrze świadectwo nie zawsze musi być wynikiem naturalnych uzdolnień, ponieważ [...] stopnie z poszczególnych przedmiotów są zależne także od warunków otoczenia, a więc gorsze noty mogą być spowodowane złymi warunkami domowymi, brakiem opieki, chorobami, zmianą szkoły, itp. (Biegeleisen, 1933/1934).

Potwierdzały to wyniki obserwacji uczniów w warsztatach szkolnych, wskazujące na małą zgodność pomiędzy ocenami uczniów a sprawnością zawodową (Biegeleisen, 1933/1934).

Za równie mało istotne w procesie poradniczym uznawano wywiady z rodzicami na temat zainteresowań i uzdolnień dzieci. Pomimo że były one obowiązującym elementem całego procesu, to pozyskane w ten sposób opinie uznawano za mało obiektywne, niemerytoryczne i nazbyt emocjonalne (Biegeleisen, 1933/1934).

Różnego rodzaju wątpliwości pojawiały się także na etapie oceny wartości danych uzyskanych w trakcie rozmowy z samym podmiotem poradnictwa zawodowego, tj. uczniem. Przemawiała za tym cała złożoność rozmowy z uczniem, od którego wymagano „syntezy dotychczasowego życia, analizy swoich zainteresowań, krytyki własnych czynów” nie uwzględniając faktu, że „po ukończeniu szkoły powszechnej w okresie dojrzewania, takie krytyczne zajęcie stanowiska jest rzeczą bardzo rzadką” (Biegeleisen, 1933/1934). Metody oparte zatem na obserwacji, wywiadach i rozmowach z podmiotami poradnictwa zawodowego przedstawiały dla ówczesnych praktyków wartość niemierzalną i mało obiektywną. Swoją diagnozę opierali oni natomiast przede wszystkim na testach, podkreślając, że w porównaniu z obserwacją:

- dają większą gwarancję dokładności wskutek możliwości mierzenia takich czynników, jak reakcja, czas, ilość i jakość działań,
- dają większą pewność w wyniku wskutek tego, że powtarzamy to zjawisko symptomatycznie często i mamy możliwość kontroli;
- dają więcej sposobności odkrycia przyczyny pewnych zjawisk psychicznych przez możliwość dowolnej zmiany warunków, przy czym można stwierdzić prawo lub prawidłowość rządzącą danym zjawiskiem;
- pozwalają na ilościowe wyrażanie wyników, badanie i porównywanie osób badanych ze sobą przy selekcji psychotechnicznej (Biegeleisen, 1933/1934).

Podkreślano ponadto, że dodatkowym atutem testów psychologicznych i psychotechnicznych jest to, że zostały opracowane z uwzględnieniem dokładnej analizy i opisów zawodów. Warto wyjaśnić, że te ostatnie były efektem długotrwałych obserwacji i analiz prowadzonych przez psychotechników² w miejscach wykonywania poszczególnych zawodów. Na ich podstawie tworzone były tzw. profile psychologiczne zawodów, określające właściwości psychofizyczne, niezbędną wiedzę oraz umiejętności potrzebne do wykonywania danego zawodu. Znajdowały one z kolei zastosowanie w narzędziach diagnostycznych – testach do pomiaru uzdolnień ogólnych i specjalnych uczniów, których opracowanie także zajęło psychologom kilka lat. Szczególnie zaangażowany w tym zakresie był Instytut Psychotechniczny w Warszawie, który opracował metody badania ogólnego poziomu inteligencji i uzdolnień specjalnych uczniów. Warto nadmienić, że były one kompilacją własnych metod Instytutu oraz tych wykorzystywanych przez Instytut Psychotechniczny w Wiedniu i Zakład Psychologii Uniwersytetu w Berlinie. Praktyczne wykorzystanie tej „multimetody” umożliwiała określenie ogólnego „profilu psychotechnicznego” badanego i zakwalifikowanie go do jednej z czterech grup zawodowych, tj. rzemiosło i praca ręczna; handel i biurowość; wykształcenie zawodowe techniczne; dalsze kształcenie ogólne (Biegeleisen, 1933/1934). Z kolei bardziej szczegółowe badania testowe w obrębie określonej grupy zawodowej (zgodnej z predyspozycjami badanego) wskazywały najbardziej właściwy dla ucznia zawód oraz szkołę.

Przed udzieleniem porady dziecku doradcy starali się przeprowadzić wywiad z jego rodzicami, wychodząc z założenia, że to właśnie oni będą mieli zasadniczy wpływ na ostateczne decyzje zawodowe dzieci. W wielu przypadkach współpraca z rodzicami okazywała się jednak trudna ze względu na małe zrozumienie z ich strony kwestii poradnictwa zawodowego i, jak wcześniej podkreślono, subiektywną oceną zdolności i predyspozycji zawodowych swoich dzieci. Trudna sytuacja ekonomiczna większości rodzin powodowała bowiem, że rodzice oczekiwali od dzieci kończących szkołę powszechną wyboru zawodów praktycznych, niewymagających długiego przygotowania zawodowego i gwarantujących dobre zarobki. Inni z kolei przeceniali możliwości swoich dzieci i upierali się przy zawodach, do których dzieci nie miały predyspozycji. Wynikało to być może z forowanych odgórnie postulatów, że głównym czynnikiem rozwoju kraju jest

² Prace te były prowadzone w kooperacji przez ośrodki psychotechniczne polskie i psychotechniczne. Szczególne znaczenie miała działalność instytutów psychotechnicznych z Warszawy, Poznania, Krakowa, Lublina, Lwowa, Katowic i innych (Biegeleisen, 1933/1934, s. 281).

„materiał ludzki i ręce robocze”, nie bacząc na indywidualne preferencje i zainteresowania zawodowe młodych.

Podsumowując, należy stwierdzić, że to przede wszystkim sytuacja społeczno-ekonomiczna Polski i zapotrzebowanie gospodarki na określone zawody wyznaczały drogi rozwoju poradnictwa zawodowego w okresie II Rzeczypospolitej.

Zakończenie

Okres międzywojenny zmienił nastawienie większości społeczeństw do kwestii wyboru zawodu. Przez wiele stuleci zawody wykonywane przez jednostki były dziedziczone z pokolenia na pokolenie, co nie podlegało dyskusji, podobnie jak dziedziczenie niewolnictwa, biedy czy bogactwa. Wprawdzie zauważano różnice w zdolnościach pomiędzy ludźmi, ale poza obserwacją brakowało innych skutecznych metod do ich pomiaru jeszcze przed wyborem powołania. Ten wielowiekowy zastój został przełamany wraz z rozwojem cywilizacji przemysłowej nastawionej na szybką i efektywną produkcję masową.

Oparty właśnie na obserwacji pomysł zastąpienia dotychczasowych przypadkowych pracowników wyselekcjonowanymi specjalistami, uzdolnionymi w danym zakresie, ułożył produkcję przemysłową na niespotykanym wcześniej poziomie. Wymusiło to potrzebę wypracowania metod i narzędzi (w tym urządzeń) do selekcji ludzi do pracy w określonych zawodach i otworzyło drogi rozwoju psychotechniki i poradnictwa zawodowego. Niezwykle skuteczne w tym procesie okazały się testy psychologiczne, umożliwiające szybką i obiektywną diagnostykę indywidualną oraz grupową. Ważnym osiągnięciem tego okresu było także opracowanie charakterystyk zawodów niezbędnych w procesie selekcji i poradnictwa zawodowego, jak również całej procedury badań psychotechnicznych i badań w kierunku poradnictwa zawodowego. Wszystkim tym działaniom towarzyszyła międzynarodowa współpraca i dyskusja z udziałem psychologów i psychotechników, która służyła wymianie doświadczeń i optymalizacji stosowanych metod i narzędzi diagnostycznych.

Wielość problemów politycznych, gospodarczych i społecznych okresu międzywojennego uniemożliwiły rozwój sieci poradni i poradnictwa zawodowego na szeroką skalę, jednakże wypracowane w tym okresie podstawy poradnictwa zawodowego stały się istotnym przyczynkiem do jego dalszego rozwoju po zakończeniu II wojny światowej.

Referencje

- Błachowski, S. (1927). *Kurs poradnictwa zawodowego i selekcji uczniów*. Przyjaciel Szkoły, 12(12).
- Biegeleisen, B. (1933/1934). *Poradnictwo zawodowe jako zagadnienie pedagogiczne i psychologiczne*. Ruch Pedagogiczny, 8(8).
- Biegeleisen-Żelazowski, B. (1933). *Wskazówki do prowadzenia kart indywidualności w szkołach powszechnych*, Drukarnia Muzeum Przemysłowego.
- Buisson, F. (1921). *Przedmowa do książki Fontegue „L'orientation professionnelle”*. Wydawnictwo Neuchatel.
- Claparède, E. (1924). *Poradnictwo zawodowe. Zadania i metody*, tłum. M. Sokalowa, Wydawnictwo Ligi Pracy.
- Janke, O. (1906). *Zasady higieny szkolnej: podręcznik przeznaczony do użytku nauczycieli, kierowników szkół i lekarzy szkolnych*, tłum. S. Kopczyński, B. Handelsman. Wydawnictwo Księgarni Naukowej.
- Jaroszyński, T. (1926). *Poradnictwo zawodowe na terenie szkoły powszechnej*. Wydawnictwo Drukarnia PKO.
- Jędruszczak, H., Jędruszczak, T. (1970). *Ostatnie lata Drugiej Rzeczypospolitej*. Wydawnictwo Wiedza Powszechna.
- Joteyko, J. (1921). *Antropometria w szkole*. Rocznik Pedagogiczny, 1(1).
- Kierski, F. (1923). *Higieniczno-lekarski dozór nad szkołami*. W: F. Kierski (red.), *Podręczna encyklopedia pedagogiczna*. T. 1 (s. 152–155). Wydawnictwo Książnica-Atlas.
- Kozłowska, M. (2014). *Poradnictwo zawodowe w szkołach w okresie dwudziestolecia międzywojennego*. Ogrody Nauki i Sztuki, 4(4).
- Landeluuddeke, K. (1919). *Zur Psychologie des Psychographierens*. Zeitschrift für Angewandte Psychologie, 2(4).
- Lenart, J. (2013). *Orientacja i poradnictwo zawodowe w Polsce w latach 1944–1989*. Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Lipmann, O. (1919). *Psychologie der Berufsberatung*. J.A. Barth.
- Lipmann, O. (1922). *Psychologie der Berufe. Handbuch der vergleichenden Psychologie*. J.A. Barth.
- Okólnik Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego do Kuratorów Okręgów Szkolnych w sprawie udzielania wskazań i przeciwwskazań przy wyborze zawodu uczniom kończącym szkołę powszechną, Dz. Urz. MWRiOP z 1924 r. Nr 10.
- Rowid, H. (1923). *Karta indywidualności uczniów*. Ruch Pedagogiczny, 9-10.
- Sokal, K. (1929). *Poradnictwo zawodowe w Lublinie*. Skład Główny Księgarnia Gebethner i Wolf.
- Studencki, S. (1932). *Jak obserwować dzieci: metodyka i program obserwacji systematycznych oraz wskazówki, dla nauczycieli, rodziców i wychowawców*. Nasza Księgarnia.